

OSSE:s Human Dimension Implementation Meeting (HDIM) 10-21 september 2018

Rapport av Ingmar Oldberg

HDIM är den största konferens om demokrati och mänskliga rättigheter som årligen hålls i Europa och troligen hela världen. Den organiseras sedan 1993 av OSSE:s Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR) i Warszawa, som är en plattform för 57 deltagarstater från Mongoliet till Vatikanen, OSSE:s samarbetspartners, olika OSSE-organ, civilsamhället (NGOs) och andra organisationer. Syftet är att granska hur deltagarstaterna uppfyller sina åtaganden beträffande demokratiska val, mänskliga rättigheter, tolerans, mediefrihet och rättsstatlighet, utbyta erfarenheter och föreslå förbättringar. I år deltog nästan 1500 representanter under tio dagar i 18 sessioner och nästan 100 fristående seminarier ('side events') om särskilda problem och länder. Konferensen hölls som vanligt på det jättelika Hotel Sofitel Victoria (nedan) efter väl inarbetade rutiner med säkerhetskontroller, dokumentation och internetstöd.

Som ende representant för OSSE-nätverket deltog jag de inledande tre dagarna i tre sessioner, som handlade om **demokratiska institutioner, mediefrihet och rättsstatlighet** ('rule of law') – tre centrala, med varandra sammanflätade ämnen, samt två seminarier om människorättsbrott och straff i östra Ukraina. Nedanstående referat bygger på egna anteckningar, utdelat material och

skriftliga versioner av vissa anföranden, som en tid fanns tillgängliga i databanken www.osce.org/odihr/hdim_2018. På grund av det omfattande materialet begränsar jag mig till de viktigaste aktörerna och de för mig som östforskare intressantaste inläggen.

Allmänna observationer

Öppnings- och arbetssessionerna varade i hela tre timmar utan paus plus tre timmars eftermiddagspass. Mina sessioner omfattade vardera ca. 50 bokade inlägg från officiella delegationer och civila organisationer, vilket gjorde att talartiden begränsades till tre minuter (sedan mindre) och sträng disciplin påbjöds. Men vissa talare, särskilt från öst, överskred tiden, talade allt snabbare eller höjde rösten. Ordförandena måste uppmana talarna att börja med sina rekommendationer och hänvisade till de skriftliga versionerna. De flesta talade engelska eller ryska, och tolkarna var bra. Som nedan visas uppstod kontroverser om registreringen av vissa talare som NGO-er.

Sessionerna omfattade flera stora ämnen i en rad länder så det blev rätt glesa meningsutbyten. Sessionerna inleddes av OSSE-representanter och inbjudna introduktörer, och vissa länder fick göra korta repliker. Flera delegationer och civila representanter återkom i varje session med liknande budskap och höll sig inte alltid till ämnet.¹

Många konflikter och problem framträdde som nedan ska visas. Västliga delegationer, organisationer och NGO-er kritiserade som väntat Ryssland och andra auktoritära öststater men också i någon mån varandra, t.ex. regeringarna i Polen och Ungern, för brott mot OSSE:s principer. Rysslands delegation angrep väststaterna, Ukraina och baltstaterna, men också OSSE och fann inga fel på den egna sidan eller hos allierade. De ryska organisationerna (med vissa undantag) stämde helt in i den officiella synen och verkade snarast vara GONGOS (av regeringar stödda NGO-er). Ukrainska NGO-er både försvarade och kritiserade sin regering. Mest polemik förekom mellan olika organisationer (med konstiga namn på engelska) från Centralasien och Kaukasien och respektive regeringars företrädare. De flesta sidoseminarierna handlade om problem i f.d. Sovjetunionen. Utanför hotellet utbröt ett slagsmål mellan den tadjjikiska delegationen och oppositionen.

Öppningssessionen

I öppningssessionen, som samlade teman inför kommande sessioner, framhöll **Polens utrikesminister** att mänskliga rättigheter (MR) är den grund som vi

---

¹ OSCE ODIHR:s officiella *Consolidated Summary* med mötesstatistik och rekommendationer till organ och stater finns på <https://www.osce.org/odihr/398840?download=true>

inom OSSE borde bygga global fred och säkerhet på. Ingibjörg Gísladóttir, isländsk **direktör för ODIHR**, menade att deltagarstaterna borde förnya sina ansträngningar att bekämpa de växande trenderna av intolerans och diskriminering, vilka kan drabba alla. Alessandro Azzoni, italiensk ordförande i **OSSE:s permanenta råd**, betonade att skyddet för MR inte bara är en inre angelägenhet utan också en väsentlig faktor för mellanstatligt samarbete och fredlig samexistens. Georgiern George Tsereteli, president för **OSSE:s parlamentariska församling** underströk att ett pluralistiskt och starkt civilsamhälle är nödvändigt för en fungerande demokrati och MR.

För att övergå till olika partsinlagor så konstaterade Michael O’Flaherty, direktör för det oberoende EU-organet **Fundamental Rights Agency (FRA)**, att civilsamhället och MR begränsas och intoleransen ökar på många håll inom OSSE. Han uttryckte djup oro över situationen på Krim, som olagligt ockuperas av Ryssland, särskilt för tatarerna. FRA upprepade sitt stöd för Ukrainas territoriella integritet, manade alla till uppfyllande av Minskavtalen om östra Ukraina och bad Ryssland påverka de väpnade grupperna som det stöder att också hörsamma avtalen. Ryssland borde ge humanitära organisationer full tillgång till av Ukraina ej kontrollerade områden och frisläppa alla ukrainska medborgare som fängslats i Ryssland eller på Krim, t.ex. filmaren Oleg Sentsov. Ryssland uppmanades också motverka försämringen angående mänskliga rättigheter, gränspassager och språkundervisning i de georgiska regionerna Abchazien och Sydossetien (som Ryssland ockuperade 2008). FRA oroade sig vidare för pågående attacker mot civilsamhället i Ryssland, begränsningar av fri- och rättigheter, utrymnet för oberoende media, religionsfriheten, samt användning av desinformation. Särskilt nämndes Tjetjenien, där folk torteras och dödas för sin sexuella läggning.

FRA var vidare djupt oroad över försämringen för MR, demokrati och rättsstatlighet i Turkiet, där många journalister fängslats, samt i Azerbajdzjan och på vissa håll i Centralasien, även om också vissa positiva tecken finns. Även inom EU såg talaren problem, t.ex. beträffande flyktingar och asylsökande, samt mord på journalister.

USA:s OSSE-ambassadör Michael Kozak började och slutade sitt anförande med att kräva att Ryssland friger Oleg Sentsov och andra ukrainare. Han påpekade att dess ockupation av Krim och aggression mot Ukraina strider mot Helsingforsavtalets alla tio principer. Konflikten i Ukraina utgör den värsta säkerhetskrisen i Europa sedan 1990-talet, som kostat över 10 000 dödsoffer, drivit nära två miljoner från sina hem, och utsatt oppositionella i det ryskkontrollerade östra Ukraina för fängelse, tortyr och mord. Därför stöder

USA sina europeiska allierade i sanktionerna mot Ryssland beträffande östra Ukraina och Krim, sade ambassadören.

Han fördömde vidare Rysslands ockupation av 20 procent av Georgiens territorium och dess stöd för separatismen i Transnistrien, vilka fått allvarliga humanitära följder, samt ryska informationskampanjer och försök att underminera valprocesser i demokratiska länder. Han kritiserade likaså Rysslands angrepp på rättsstatens principer genom den nya lagen mot ”oönskade internationella organisationer”, vilka har drabbat 14 organisationer som verkar för demokrati och ’rule of law’, däribland MR-organisationen Memorial. Värst är läget i Tjetjenien av ovannämnda skäl. Ambassadören avvisade tanken att kränkningar av mänskliga rättigheter kan rättfärdigas av kampen på terrorism och våldsextremism. Tvärtom kan kränkningarna bli förevändningar för terrorism.

Ambassadören visade vidare oro för utvecklingen i Turkiet, även om han förstod landets säkerhetsproblem. Efter kuppförsoket 2016 har rättsstatligheten underminerats av en rad lagar, vilket lett till att över 50 000 personer arresterats. USA krävde att de som rättsvidrigt fängslats skulle släppas, inklusive en amerikansk pastor och andra medborgare. Å andra sidan utdelade ambassadören beröm till Armenien för dess fredliga regeringsskifte, som ingav hopp om rättsliga reformer, samt till Uzbekistan, där president Mirzijojev inlett reformer för att förbättra MR-situationen, vilket skapade förutsättningar för mer samarbete med USA. (President Karimovs massaker i Andizjan 2005 hade förstört relationerna.)

Ambassadören varnade också för intolerans, antisemitism, rasism och hatbrott på andra håll, inklusive USA, varvid han nämnde Charlottesville 2017. Avslutningsvis uttalade han sitt stöd för OSSE:s verksamhet även om han invände mot vissa av OSSE:s regler som begränsade civilsamhällets deltagande (oklart vilka). Påverkan från presidenten märktes inte.

Kritiken mot **Ryssland** bemöttes utförligt av dess vice delegationsledare G.E. Lukjantsev. Han inledde med att beklaga att man inte lyckats ”samordna” dagordningen för OSSE:s humanitära åtagande, vilket stred mot OSSE:s regler, och hoppades på en förenande dagordning med jämbördig dialog under nästa ordförandeskap. Han konstaterade en fortsatt obalans i organisationens humanitära arbete genom ett fokus på vissa länder ”öster om Wien”. Vissa länder försöker med ”universella standarder” påtvinga andra sin egen syn på mänskliga rättigheter, t.ex. ifråga om politiska val, i stället för en enhetlig av alla accepterad metodologi.

Enligt ambassadören borde OSSE främst ägna sig åt situationen i sydöstra Ukraina (trots talet om felaktigt fokus). Regeringen i Kiev sviker sina åtaganden enligt Minskavtalet och avvisar en direkt dialog med företrädare för Donetsk- och Lugansk-regionerna. Rättssäkerheten i Ukraina fortsätter att degraderas med grova kränkningar av MR, angrepp på media och journalister, samt NGO-er. Total ukrainisering inskränker språk- och utbildningsrättigheter; rasism, neonazism, zenofobi, religiös intolerans har blivit en norm, vilket allt ignoreras av OSSE.

Den ryske ambassadören angrep också Estland och Lettland för falsifiering av andra världskrigets historia och heroisering av nazister genom att tillåta deras marscher, samt Polen för dess ”krig” mot (sovjetiska) monument över de som kämpat mot nazismen, vilket enligt honom undergrävde det nutida rättssystem som härrörde från Nürnbergtribunalens beslut (!).

Angående (andra) problem inom EU fann ambassadören att den oreglerade invandringen ledde till rättsövergrepp, ökad brottslighet, xenofobi och terrorhot, vilka många stater inte ingrep mot. Han kritiserade vidare bristen på lagliga kanaler för migration, diskriminering av vissa länder inom sporten, vilket stred mot Helsingforsavtalet (!), förföljelse av journalister och media, som t.ex. försvarar Krimns anslutning till Ryssland, samt läget för både kristna och muslimer inom OSSE, liksom växande antisemitism.

Sessionen om demokratiska institutioner och valprocesser

Som medlem i **Rysslands centrala valkommission** deklarerade A.N. Kliukin att Ryssland uppfyller alla sina förpliktelser inför OSSE angående valkampanjer, inklusive presidentvalet i mars, som karakteriserades av ”absolut transparens” och tillgång för internationella observatörer, och de få kränkningar som förekommit hade straffats. ”Alla internationella observatörer”, hävdade Kliukin, hade erkänt valet som ärligt, transparent och demokratiskt, med undantag för ODIHR, som än en gång inte intog en balanserad, objektiv linje. ODIHR hade påstått att bara två klagomål granskats (i stället för alla) och att all konkurrens saknats. I många västländer kan kandidater också väljas, även om inga motkandidater finns. Angående kritik av valen på Krim (nedan) försvarade Kliukin (i en slutreplik) att de skett helt lagligt som svar på den ”våldsamma nationalistiska statsomvälvningen” i Kiev och att läget i Donbas berodde på Kievs ”straffaktion” (militära motangrepp i maj 2014), som lett till inbördeskrig.

Kliukin tadelade också ODIHR för att ignorera den ”skriande kränkningen” av ryska medborgares rösträtt i Ukraina, där dessa inte fått tillgång till ryska konsulat, samt i Lettland, där 50 000 (?) ryska medborgare saknade vallokaler

och inte fick förtidsrösta. OSSE borde utarbeta regler för utlandsröstning, menade han. I Estland och Lettland finns också många invånare som inte får medborgarskap och rösträtt. I USA har de flesta delstater inga lagar om internationell valövervakning, och problem finns även i andra västländer. Allt detta vittnade om ODIHR:s dubbla måttstockar, hävdade Kliukin och rekommenderade ändring av dess verksamhet i fråga om valprocesser, i synnerhet att skapa enhetliga kriterier för valövervakning.

USA:s ambassadör Kozak berömde för sin del ODIHR. I sin genomgång av länder med brott mot OSSE:s principer förklarade han att det förtida presidentvalet i Azerbajdzjan i april genomförts utan verklig konkurrens under lagar som begränsar MR och grundläggande friheter, t.ex. beträffande media. I Turkmenistans parlamentsval i mars saknade likaledes riktiga alternativ, då yttrande- och mötesfrihet helt kontrollerats av det styrande partiet. Beträffande Ryssland instämde Kozak i ODIHR:s bedömning att presidentvalet i mars ”ägdde rum i en strikt kontrollerad legal och politisk miljö med fortsatt tryck mot kritiska röster”, varvid han nämnde Aleksej Navalnyj som exempel på offer. USA fördömde vidare Rysslands försök att hålla val på Krim, som hålls ockuperat, vidare dess försök att undergräva demokratiska processer i andra OSSE-stater, inklusive dess ”illvilliga” inblandning (”targetting”) i USA:s presidentval 2016. Ambassadören kritiserade Moldaviens högsta domstols ogiltigförklarande av borgmästarvalet i Chisinau som ett hot mot demokratin. Turkiets president- och parlamentsval i juni var inte heller rättvisa, eftersom presidenten och hans parti behärskade media, och mötes- och yttrandefriheter begränsades av undantagstillståndet. Kozak beklagade likaså att Bosnien-Herzegovina inte lyckats enas om en valreform inför kommande val. Etniska kriterier för valbarhet är diskriminerande, ineffektiva och borde avskaffas. Avslutningsvis inbjöd Kozak ODIHR att bevaka kommande val till USA:s kongress.

I sitt svar till Ryssland nämnde **Ukrainas** delegation att Ryssland i strid med folkrätten ockuperar Krim och delar av Donetsk- och Lugansk-områdena, varför över fem miljoner ukrainare inte kan delta i presidentvalet i mars 2019. Huvudpunkterna i Minskavtalen är överföring av gränskontrollen från Ryssland till Ukraina och en demilitarisering av de ockuperade områdena. Att hålla val där under vapenhot är orimligt. Delegationschefen uppmanade OSSE att inte skicka valobservatörer till Ryssland förrän Ryssland lämnar ukrainskt territorium och slutar blanda sig i Ukrainas inre affärer. I en senare replik förklarade han att Rysslands hållande av presidentval i ockuperat område var anledningen till att Ukraina inte tillät röstande på ryska konsulat i Ukraina. Han

tillade, att Ukraina genomfört en regionreform med decentralisering, som fått beröm av Europarådet för att vara det största framsteget i sitt slag i Europa.

Den ryska kritiken mot **Estland och Lettland** bemöttes också av respektive lands delegation: I Estland får alla invånare (med uppehållstillstånd) rösta i lokala val, och landet kan inte påtvinga ryska invånare medborgarskap. Lettland ansåg sig ha haft många vallokaler för ryska medborgare, som också kunde rösta i Ryssland, till skillnad från lettiska medborgare i Ryssland. Även den **georgiska** delegationen kritiserade Ryssland för att hålla presidentval i av Ryssland ockuperade Sydossetien och Abchazien och förhindra att invånarna där kan delta i det georgiska parlamentsvalet i oktober.

För att nu övergå till civilsamhällsorganisationers åsikter om Ryssland så framhöll georgiern Yuri Dzibladze från ryska **Centre for the Development of Democracy and Human Rights** å Civic Solidarity Platforms (NGO-er från hela OSSE) vägnar – med tydlig hänsyftning på Ryssland o dess allierade – att ett krav på godkännande från stater för att NGOs ska få delta i OSSE:s arbete vore ett brott mot organisationens basprincip om NGO-ernas obehindrade och lika deltagande, samt skulle öppna dörren för godtyckliga och politiskt motiverade beslut. Somliga stater har förföljt NGOer med hänvisning till suddiga lagar mot extremism och terrorism, och vissa av OSSE:s ordförandeländer har understundom gett efter för påtryckningar. Beslut att utestänga någon borde fattas av OSSE:s generalsekreterare med stöd av expertis på grund av bindande bevis.

Golos, den ryska Movement for the Defence of Voters' rights, som bildades 2000, för att granska ryska val och som stämplades som "utländsk agent" 2013, kritiserade presidentvalet i mars för felaktiga röstsiffror, valfusk, som dokumenterats i en rad filmupptagningar i vallokaler, våldsingripanden och ostraffade brott.

Stefanie Schiffer, ordförande i **European Platform for Democratic Elections (EPDE)**² som ägnar sig åt valobservation i Östeuropa, uppmanade Ryssland att dra tillbaka beslutet att förklara EPDE som oönskad utländsk organisation, vilket stoppade deras verksamhet i Ryssland. Hon kritiserade också förtalskampanjerna mot EPDE i rysk teve, samt att Ryssland och Azerbajdzjan inbjuder falska observatörer till sina val, som i regel ger positiva besked.

En sådan är **CIS-Europe Monitoring Organisation (EMO)**, som satts upp av Ryssland som alternativ till ODIHR. Dess talesman Aleksej Semenov, som på

---

² Medlemmar är 16 MR-organisationer i Östeuropa, Sverige (SILC) och Norge, finansieringen kommer från EU och Tyskland. EPDE distribuerade på konferensen en skrift, *Politically biased election observation – a threat to the integrity of international institutions*.

konferensen presenterade sig som universitetsforskare, konstaterade med stöd av Freedom House att demokrati och liberala värden fallit tillbaka sedan 2000-talet i de flesta länder, inte bara i Mellanöstern och Turkiet utan också i exemplariska väststater. I Ungern har makten koncentrerats hos regeringspartiet Fidesz, mediefriheten begränsats och NGOs verksamhet försvårats. I Polen utgör reformeringen av Konstitutionsdomstolen ett direkt hot mot demokratin, likaså det ledande partiet PiS, som pressar media och rättssystemet. Dessutom växer nationalismen och populismen i landet. Vidare har USA lämnat sin traditionella roll som ledare för demokratiska länder, då politiska rättigheter kringskärs. Hotet mot den liberala demokratin kommer inte från auktoritära stater (sic!) som Ryssland och Kina utan inifrån västländerna själva, ansåg Semenov.

En rysk organisation i Lettland med det bestickande namnet **Latvian Human Rights Committee** framträdde med en längre text om problemen för de nationella minoriteterna vad gäller medborgarskap, rösträtt och språk och klagade över att OSSE inte var till deras hjälp.

Kritiska mot Ryssland var däremot några ukrainska organisationer. **The All-Ukrainian Committee of voters** varnade för rysk inblandning och cyberattacker inför presidentvalet 2019 samt för kränkningar av ukrainares mänskliga rättigheter i ryska fångelser, t.ex. Oleg Sentsov. Det civila nätverket **OPORA** instämde och tog upp svårigheterna för folk i de ockuperade områdena och flyktingarna därifrån att delta i ukrainska val. Det senare togs också upp av en **NGO från Donetsk**, som flyttat till Kiev. En halv miljon flyktingar betalar skatt i Ukraina men kan inte rösta. **The Crimean Tatar Resource Center**, antagligen flyttat till Kiev, vittnade om FSB:s förföljelse av krimtatarerna genom förbud av deras parlament, rättegångar och husundersökningar.³

En stor del av denna konferenssession ägnades vidare åt situationen i Kaukasien och Centralasien. **Armeniens** officiella delegation och **Union of Informed Citizens** utlovade, respektive hoppades på en ny demokratisk vallag efter den fredliga revolutionen i maj och välkomnade hjälp från OSSE. I denna bedömning instämde också **Azerbajdzhan Institute for Democracy and Human Rights**, men beträffande sitt eget land var denna och andra azerbajdzjanska NGO-er mycket kritiska, t.ex. om det tidigarelagda presidentvalet, där Ilham Alijev åter segrade. Den officiella delegationen försvarade dock som väntat valet som rättvist med flera kandidater.

Den officiella **uzbekiska delegationen** utlovade nya reformer under sin nye president, mer demokrati och mediefrihet, samtidigt som relationerna med

---

³ Centret delade ut en skrift, *Analysis of Violations of Human Rights in the Occupied Crimea in 2017*.

grannländerna skulle bli bättre. En ny vallag skulle komma inför nästa parlamentsval, bl.a. med elektronisk röstning, och hjälp från OSSE efterlystes. NGO:n **Echo från Kazakstan** kritiserade presidentens dominerande makt och att det bara finns partilistor i parlamentsvalen.

Hårdast omdömen fälldes om läget i Turkmenistan och Tadzjikistan. En turkmenisk exilorganisation påtalade mystiska försvinnanden av oppositionella (en 'side event' ordnades om detta) en annan, **Rights and Freedoms of Turkmenistan Citizens**, talade om diktatur och orättvisa val. Presidenten försöker nu säkra familjens makt genom att göra sin son till utrikesminister. Regimens delegation talade däremot om blomstrande demokrati och angrep oppositionen. En rad NGO-er från **Tadzjikistan** vittnade om allt värre förhållanden där. Human Rights Vision Foundation talade om politiska mord och förfälskade val; enligt en People's movement for reforms är alla organisationer under statlig kontroll, enligt Group 24 råder en familjediktatur i landet under president Rachmon. NGO:n Democratic Free Thinkers föreslog att OSSE skulle upprätta en Magnitskij-lista mot Tadzjikistan med frysning av tillgångar och reseförbud (om detta ordnades också ett särskilt seminarium). Även det radikala Islamic Renaissance Party fick framträda. Regimens företrädare försvarade sig med att hävda att Tadzjikistan är en sekulär demokratisk stat med ett pluralistiskt partisystem, som försvarar sig mot extremism och försöker höja levnadsstandarden.

Strömmen av östliga NGO-er avbröts tillfälligt av **Movement for Renaissance of Northern Epirus**, som kritiserade förhållandena för den grekiska minoriteten i Albanien. (En särskild session om minoriteter kom senare.)

Sessionen om mediefrihet

Denna session om mediefrihet följde liknande spår som den om demokratiska institutioner. Den inleddes av **OSSE:s representant för mediefrihet**, Harlem Désir, som manade staterna att undersöka alla attacker på journalister, inklusive hot på internet och mot kvinnor. Som skakande exempel berättade särskilt inbjudne Matthew C. Galizia från **Malta** om mordet på sin mor, en välkänd journalist, vilket inte upplärats. **EU:s representant** framhöll att journalister alltmer hotas inom OSSE-området och nämnde först Ryssland. Lagen om utländska agenter stigmatiserar journalister, alltfler journalister mördas och de flesta fall löses inte. Detta gäller inte minst på Krim och i östra Ukraina, som kontrolleras av Ryssland. EU uttryckte också oro över det stora antalet fängslade journalister i Turkiet, ingripanden i Azerbajdzjan, Belarus, Ukraina m.fl., och även inom EU finns problem. Desinformationskampanjer borde särskilt uppmärksammas.

USA:s OSSE-ambassadör Kozak beklagade först skjutningen av flera journalister i USA i juni och tog sedan upp några graverande fall inom OSSE. Först nämnde han Ryssland som har en lång historia av ouppklarade mord på journalister alltsedan 1992, t.ex. på Anna Politkovskaja. I ett senare inlägg påtalade han att ryska staten kontrollerar etermedia och försöker ta över internet, och fördömde stämplingen av Radio Free Europé/Radio Liberty och Voice of America som utländska agenter. Än värre är läget i ockuperade delar av Ukraina. Kozak tog vidare upp en rad fall i Öst- och Centraleuropa, t.ex. Polen och Ungern där staten ökar sin kontroll över media,⁴ Malta, Turkiet, som har flest fängslade journalister i världen, samt i Centralasien, där han dock såg positiva tecken i Uzbekistan och Kirgizistan.

Rysslands delegation höll med om att mediesituationen inom OSSE försämrats och pekade särskilt på hur ryska medier och journalister behandlas i Ukraina, där en total utrensning och antirysk hysteri anses pågå. En lag om att blockera informationsresurser av säkerhetsskäl förbereds. Ryska eter- och nyhetsmedia anses också bli utestängda från de baltiska staterna och gamla demokratier som Frankrike ("öppna repressioner").⁵ Delegaten klagade över att en RT-journalist utestängdes från Polen, vilket OSSE borde ingripa mot, men tackade Polen för att låta ryska journalister från Krim att vara med på denna konferens (se nedan). Han avvisade anklagelser om förtryck av journalister på Krim och inbjöd alla intresserade av komma till ett möte på Krim för att höra deras egen mening (vilket skulle strida mot EU:s sanktioner och innebära ett erkännande).

I en senare replik ondgjorde sig den ryske delegaten över angrepp på media även i USA, Tyskland, Finland och Sverige (mediers tillgång till information om kampanjen för en plats i FN:s Säkerhetsråd). Avslutningsvis pekade han på alla hot mot journalister i väpnade konflikter och manade till försvar av internationell humanitär rätt och samarbete med OSSE:s medieansvarige för journalisters säkerhet utan hänsyn till nationalitet och land, men ville inte ha nya standarder på området som ger journalister särskilt skydd.

Låt oss så övergå till NGO-ernas framträdanden i denna session. Det **ryska SOVA Center for Information and Analysis**, som stämplats som oönskad organisation och inte får arbeta i Ryssland, framlade en rad förslag om att ändra suddiga ryska lagar om extremism, terrorism, utländska agenter och skydd för religiösa känslor, inte ingripa i internetanvändning, samt att frige journalister som fängslats av politiska skäl.

---

⁴ Ungern avvisade kritiken genom att hänvisa till olika lagar om mediefrihet.

⁵ De franska och brittiska delegationerna avvisade denna kritik.

Andra ryska organisationer stödde den officiella linjen liksom i föregående session. En fond för skydd av **ryska landsmän utomlands** hävdade (utanför saken) att White Helmets i Syrien är terrorister och att tal om ryskt Novitjok är fake news. En History Memory Foundation från Lettland påtalade letters brott under andra världskriget och nutida hinder för ryskspråkig press.⁶**Tevekanalen RT** (förr Russia Today) instämde i att den utestängts från flera västländer, som därigenom stoppade avvikande röster, och andra ryska medieföreträdare talade om samma problem i Ukraina och baltstaterna. Valobservatören från **CIS-EMO** angrep Ukraina för förföljelse av och mord på ryska journalister och för ingrepp mot ryska nyhetsmedia. Mer anmärkningsvärt var att **talesmän från Krim** fick framträda på konferensen. En sekreterare från Krims journalistunion vittnade om ukrainisering och hot mot det ryska språket före 2014. En direktör för det s.k. krimtatariska teve- och radiobolaget berättade (utanför sessionens ämne) om nya språklagar, sociala framsteg, byggandet av en ny flygplats, den nya bron och en ny moské, samt inbjöd alla att komma på besök för att höra sanningen om Krim.

Med stöd från västdelegationer protesterade **Ukrainas delegation** mot att Ryssland använde statskontrollerade journalister och organisationer från Krim för att rättfärdiga ockupationen. Att ge dem ordet var en brist i ODIHR:s registreringssystem och stred mot OSSE:s erkännande av Krim som en del av Ukraina. Ukraina medgav vidare att det visst fanns problem att trygga journalisters säkerhet under krigstillståndet, men betonade att landets enda informationsregulator är ett Råd för teve och radio, som är transparent, medan Ryssland är en polisstat.

Flera **ukrainska medieorganisationer** som Ukrinform och Uspiska Varta höll med om kritiken mot Rysslands ofria medier, desinformation och fängslande av journalister som Sentsov, men det fanns också andra (t.ex. Media Holding Vesti och Youtube channel Olga Sharij) som talade om arresteringar av journalister och bloggare, mord och försvinnanden i Ukraina, vilka västorganisationer borde uppmärksamma.(Ett fristående seminarium hölls om detta.)

I sessionen framträdde vidare NGO-er som påtalade problem i andra europeiska länder. **Reports without Borders** observerade en antidemokratisk trend i USA med en president som öppet angriper pressen. I Ungern finns ingen fri teve, och i Slovakien mördades en journalist som undersökte korruption (vilket ledde till regeringskris). Open Dialogue Foundation i **Moldavien** hävdade att medierna monopoliseras av staten. **Belarusian Association** of Journalists framförde en

---

⁶ Den "analytiska portalen" RuBaltic.ru distribuerade en broschyr tryckt i Moskva med titeln *Europe censored. Suppression of freedom of speech in the Baltic countries and Ukraine.*

protest mot att journalister förhindrats resa ut ur landet och uppmanade OSSE att öppna ett kontor i Minsk för att granska mediesituationen i landet.

Liksom i föregående session uppträdde också en rad medieföreträdare från Kaukasus och Centralasien. En Human Rights Vision Foundation from **Azerbajdzjan** betonade till exempel att all kritik av regimens media förföljdes i landet, medan officiella representanter tillbakavisade detta och pekade på att internet var fritt. **Armeniska** talesmän framhöll som positivt att massmedia spelat en viktig roll för omvälvningen sistlidna maj. Representanter från **Tadzjikistan** talade om ingrepp mot media och Facebook, och **Turkmenistan Helsinki Foundation for Human Rights** satte allt hopp till det internationella samfundet, som borde granska makthavarnas gärningar, inte deras ord och löften.

Sessionen om rättsstatlighet och oberoende rättsväsen

Som visats i tidigare sessioner hänger mänskliga rättigheter, rättsskipning och demokrati nära samman. Detta fastslogs av **Österrikes delegation** som representant för hela EU. Den oroades av att vissa regeringar inom OSSE underminerar rättssystemets oberoende och att alltför journalister och MR-aktivister arresteras, varvid Turkiet och Ryssland särskilt nämndes. I det senare fallet krävdes frigivning av Oyub Titijev, chefen för Memorials MR-center i Tjetjenien och av ukrainare som arresterats på ockuperad mark såsom Oleg Sentsov. EU rekommenderade OSSE-staterna att bl.a. involvera civilsamhället och oberoende aktörer i rättsprocesserna och utforma lagar mot diskriminering och våld mot kvinnor.

Liksom i tidigare sessioner nämnde **USA:s ambassadör** först Ryssland för politiskt betingade brott mot rättssäkerheten, som påminde om sovjettiden, t.ex. psykiatriska kliniker och slutna rättegångar. Han instämde i EU:s krav på frigivning av ukrainare och uppmärksammade särskilt förföljelser av homosexuella i Tjetjenien och av Jehovas vittnen. I övrigt upprepade han sin kritik av Turkiet från öppningssessionen och tog upp några fall i Azerbajdzjan, som ifrågasatte rättssystemets oberoende. Han räknade upp problem i nästan alla Balkanstater och uttryckte helt kort oro för rättssystemets oberoende i Polen. Beträffande Centralasien kritiserade han rättsövergrepp i Tadzjikistan, Turkmenistan och Kazakstan, men avslutningsvis såg han ändå något positivt i Ukraina, som upprättat en antikorrupsionsdomstol, i Uzbekistan och Armenien.

Den **ryska delegationen** bekymrade sig speciellt för MR-kränkningar i Ukraina, där krigsfångar spärrades in på hemliga ställen, pryglades och torterades. Ett annat grovt exempel (från 2000-talet) var USA:s specialfängelse i Guantanamo,

fortfarande med 40 fångar, och upprättandet av hemliga CIA-fängelser i en rad OSSE-länder. Som en extra "farlig utmaning" betecknades amerikanska och brittiska gripanden av ryska medborgare över hela världen. Som exempel togs den för infiltration i högerkretsar misstänkta Maria Butina i USA, som utsatts för psykologiskt tryck, berövats sömn, rätt till utepromenad, samt ensamcell. En rad västliga "partners" förebråddes för uppmaningar till andra stater att påverka dessas oberoende rättsorgan, vilket avsevärt försämrade USA:s och EU-ländernas image som demokratiska stater, menade den ryske representanten.

Ukrainas delegation rapporterade om ett omfattande lagstiftningsarbete som fått hjälp och beröm av internationella experter och går ut på att säkra rättssystemets oberoende. Ett högsta lagstiftningsråd har stiftats, till över hälften bestående av utvalda domare, likaså ett öppet register, där domare kan rapportera om inblandning i deras rättsskipning, och en ny Högsta domstol, som tillsätts på konkurrensbasis med både domare, advokater och lärde män. Men delegaten medgav att vissa politiker och höga tjänstemän inte förstår värdet av ett oberoende rättsväsen utan försöker påverka processer och gör publika uttalanden. Vidare beklagade han att rättssystemet inte nådde in i de ockuperade områdena. Dessas "Högsta domstol" utfärdade dödsdomar, begränsade vilka som kunde bli försvarsadvokater, samt öppnade för konfiskation av egendom tillhörande folk som flytt till Ukraina.

Om vi så återgår till civilsamhällets representanter, så framträdde flera **ukrainska organisationer**. Några kritiserade Ryssland för bl.a. rättsövergrepp på Krim, ockupationen av östra Ukraina och gripande av fiskarbesättningar i Azov-sjön och Svarta havet (Ukrainian Independent Maritime Union). (Se även specialeminarier nedan.) Andra kritiserade Ukraina för övergrepp alltsedan Majdan, massakern i Odessa och anklagelser mot 30 domare för separatism, mm. Talare från **Moldavien** vittnade också om rättsövergrepp och politisk inblandning där.

Angående Baltikum uppträdde (förutom valövervakaren från CIS-EMO) en talesman för ett högkvarter för **försvar av de ryska skolorna** i Lettland något vid sidan om sessionens ämne. Han ansåg sig tvungen att bekämpa den demokratiskt valda regeringen, som planerade avskaffa utbildningen på ryska, och själv hade han arresterats för att ha organiserat massupplopp mot staten. Lettland samarbetade också med den 'etnokratiska regimen' i Ukraina, som också förintade minoritetsspråken, påstod han.

Ordre des Avocats de Paris vände sig i en lång skrivelse till Belarus med en maning att inte ingripa mot MR-försvarare inklusive deras advokater och att släppa in FN:s speciella rapportörer i landet. Advokatsamfund borde få verka

utan inblandning från myndigheterna, fritt rekrytera medlemmar och välja ordförande och få fri tillgång till information. EU ombuds studera utvecklingen i landet och sätta upp en tidtabell ('roadmap') med myndigheterna för att genomföra reformer.

I denna session framfördes också – mer än i tidigare sessioner – kritik mot rättsläget i Polen och Ungern. **Polens MR-ombudsman** oroade sig särskilt för domstolarnas minskande självständighet, som påtalats av många internationella organ, vilket regeringen struntar i. Som en följd fungerar inte Konstitutionsdomstolen längre riktigt, och Högsta domstolen är snart inte längre oberoende. Justitieministern hade i somras avskedat 149 presidenter och vice-presidenter i vanliga domstolar. En retroaktiv sänkning av pensionsåldern i Högsta domstolen ledde till att drygt en tredjedel av domarna inklusive dess president fick sluta. Enligt en ny lag ska HD bedöma tillsättningen och disciplinen hos landets domare. Domstolsväsendets riksråd, som tidigare mest bestod av jurister, väljs nu av parlamentet, där det regerande partiet PiS har egen majoritet. Ombudsmannen krävde att nomineringarna till HD och förändringarna av denna skulle stoppas och disciplinära åtgärder undvikas.

På liknande sätt protesterade den **ungerska Helsingforskommittén** mot konstitutionstillägg som nyligen antagits utan publika konsultationer, vilket utgjorde ett allvarligt hot mot rättsstaten. Enligt dessa ska lagar tolkas utifrån föregående lagförslag, som ofta är politiska inlagor av en minister eller en ledamot från det ledande partiet. Vidare splittras rättssystemet genom att en Högsta administrationsdomstol sätts upp, som ska ta upp t.ex. statliga myndigheters upphandling, valfrågor, skattebeslut, polisingripanden och asylärenden. Dess president ska väljas av parlamentet där Fidesz har supermajoritet.

Ministrar och regeringspartiet har angripit NGO-er, som fått stöd från EU-kommissionen i MR-och asylfrågor, för obehörig påverkan av rättsväsendet. Konstitutionsdomstolens oberoende har begränsats genom att fyllas med supportrar, 270 domare och åklagare har avsatts genom en snabb sänkning av pensionsåldern från 70 till 62 år, vilket dömts ut av EU-kommissionen och EU-domstolen som åldersdiskriminering. Domstolsväsendet domineras av en person, presidenten för Nationella rättsbyrån, som väljs av parlamentet och står i konflikt med Nationella rättsrådet, som består av landets domare. OSSE uppmanades därför att noga följa utvecklingen i Ungern och förmå landet att

hålla konsultationer när nya lagar stiftas och att avstå från polemik mot domare och NGO-er.⁷

Liksom i tidigare sessioner kom också missförhållandena i Kaukasien och Centralasien i skottgluggen. **Freedom House** (USA) inriktade sig särskilt på repressionen mot advokater i Azerbajdzjan, Tadzjikistan, Kazakstan (och Krim), som medför att folks sista utväg för att hävda sina grundläggande rättigheter stängs. I Azerbajdzjan får bara medlemmar i ett särskilt advokatsamfund företräda klienter i domstolar, vilket kraftigt skurit ner antalet. Det finns bara sex MR-advokater i landet. I Tadzjikistan har polisen arresterat en mängd advokater och även förföljt advokaters familjemedlemmar och vänner. I Kazakstan har justitieministeriet fått rätt att tillrättavisa och avsätta advokater. OSSE uppmanades att hålla regeringarna ansvariga och följa rättegångar. **Federazione Italiana Diritti Umani** talade om systematiska rättskränkningar i Kazakstan, inklusive tortyr.

Dessa och andra rättsproblem påtalades likaså av en rad NGO-er från berörda länder. Enligt Independent **Human Rights Protectors från Tadzjikistan** har inga förändringar skett sedan sovjettiden och inga fall med 'icke-skyldig' förekommer. En tadjjikisk Grupp '24' talade om slutna rättegångar, domares låga löner, och Human Rights Vision menade att det styrande partiet använde domstolarna som redskap. **Partnership for Human Rights in Uzbekistan** gratulerade landet till nya lagar men tillade att de var ineffektiva och att problem som massakern i Andizjan inte tagits upp. Alga Karakalpakstan talade om arrester och folkmord i sin provins. Några NGO-er från **Turkmenistan** målade en nattsvart bild av läget i landet, medan en mystisk Turkmenistan Helsinki Foundation for Human Rights föreslog EU-kommissionen samarbete, annars såg det ut som en München-sammansvärjning.

Även i denna session förekom udda inslag: World Macedonian Congress varnade för folkmord i landet, och en präst från Salut et Misericorde såg islam som ett hot mot mänskliga rättigheter och vände sig mot moskéer och muslimska skolor i Europa.

Seminarier om rättsläget i östra Ukraina

Undertecknad bevistade till slut också ett par fristående seminarier organiserade av Civic Solidarity Platform. I det ena, **Truth-Finding and Prosecution. War Crimes and Human Rights Violations in Eastern Ukraine** talade företrädare för Ukrainian Helsinki Human Rights Union och Deutsch-Russischer Austausch om svårigheter som att Ryssland inte svarar på frågor eftersom det inte anser sig

---

⁷ Mot slutet av konferensen hölls ett fristående seminarium om rättsläget i Polen och Ungern.

vara inblandat och att anklagade kan fly till Ryssland. Aleksandr Tjerkasov från Memorial talade om rättslöshet (*beznakazannost*) i Ryssland, där förövare kan uppträda öppet. Ryssland döms i Europadomstolen och betalar böter men inga straff utmäts. Valerij Novikov från Alternativa i Kiev vittnade om kontakter med myndigheter i ockuperade områden men problemet är att man inte kommer in.

I det andra seminariet om **Crime and punishment engendered by the armed conflict in Donbas** talade bl.a. Natalija Hrytsenko från Eastern Ukrainian Center for Civic Initiatives om hundratals fängelser och krigsbrott i Donbas, inklusive tortyr och sexuellt våld, vilka konstaterats genom intervjuer.⁸

Och så fortsatte konferensen med andra ämnen i en hel vecka. Man undrar om någon orkade med allt.

Slutsatser och kommentarer

Konferensen bekräftade bilden av att brotten/hoten mot OSSE:s principer för demokrati, pressfrihet, rättsstatlighet och mänskliga rättigheter är störst bland de mer eller mindre diktatoriska staterna i den postsovjetiska regionen. Att döma av västregeringar och västliga och inhemska NGO-er verkar situationen verkar försämrats i den viktigaste staten Ryssland och vara särskilt allvarlig i de av Ryssland ockuperade eller införlivade delarna av Ukraina, alltså Donbas och Krim, samt Tjetjenien. I Kaukasien och Centralasien förefaller läget vara sämst i Azerbajdzjan, Turkmenistan, Tadzjikistan och Kazakstan, medan läget under nya regimer förbättrats i Armenien och – från en bottennivå – i Uzbekistan. Om Kirgizistan och Georgien sades på konferensen föga i min närvaro, förutom att den ryska ockupationen av Sydossetien och Abchazien brännmärktes av västsidan. Stor uppmärksamhet från både öst och väst ägnades Ukraina, som sedan 2014 utkämpar ett försvarskrig mot ryska separatister och har erkända problem med rättsväsen och korruption, men ändå tagit flera steg i demokratisk riktning. Belarus är fortfarande att betrakta som en 'demokratur', som förtrycker all politisk opposition, och även Moldavien har problem med demokrati, mediefrihet och rättssäkerhet förutom de ryskstödda separatisterna i Transnistrien.

Västregeringar och NGO-er uttryckte under min tid vidare missnöje med situationen i nästan alla Balkanstaterna, EU- och Nato-medlemmar eller inte.

---

⁸ Flera skrifter distribuerades, t.ex. Nikolaus von Twickel, *Annual REport on the Events in the "People's Republics" of Eastern Ukraine* (DRA 2018), *Submission from the coalition "Justice for Peace in Donbas, Kyiv 2017, Justice in Eastern Ukraine during the military aggression of the Russian Federation, Kyiv 2018*, O. Odehov, N. Hrytsenko, *Crimes without Punishment: Human Rights Violations in the Context of the Armed Conflict in Eastern Ukraine, Kyiv 2018*.

Särskilt i Turkiet har demokratin, pressfriheten och rättsstaten urholkats sedan 2016. Estland och Lettland utsattes som vanligt för hård kritik från Ryssland och dess trogna NGO-er för sin behandling av rysktalande minoriteter.

Beträffande övriga EU- och NATO-länder framförde främst västliga NGO-er, (samt en rysk GONGO!) inte så mycket delegationerna, kritiska synpunkter på tendenserna i Ungern och värdlandet Polen mot politisk styrning av media och rättsväsendet. Ryssland och dess lojala organisationer påtalade i stället (eftersom man inte ogillar tendenserna i Polen och Ungern) kränkningar av OSSE:s principer hos de 'gamla demokratierna', inte minst USA, och upprördes i synnerhet över att ryska media utestängts och ryska medborgare gripits. Till och med Sverige och Finland nämndes. Västdelegationer talade å sin sida om rysk desinformation i sina länder.

Som mig veterligen enda stat riktade Ryssland kritik mot OSSE/ODIHR angående konferensens agenda, dess "dubbla standarder" för valövervakning, särskilt i Ryssland, och dess ensidiga östfokus, medan Ukraina och västdelegationer protesterade mot konferensens registrering av vissa ryska organisationer som representanter för civilsamhället.

Konferensen gav alltså deltagarna – staterna, samhällsorganisationerna och andra – möjligheter att skaffa eller uppdatera information om läget för den mänskliga dimensionen i en rad länder, alternativt att bekräfta sina uppfattningar, samt att sprida information. För små stater kan konferensen ha tjänat syftet att få synas och höras bland de stora i den största blocköverskridande säkerhetsorganisationen i världen näst FN. Utsikterna att under sessionerna verkligen påverka varandra och förbättra dåliga förhållanden ska inte överdrivas, men dokumentationen var omfattande och rikliga tillfällen fanns för bilaterala och gruppsamtal i korridorer och restauranger. Samtal är bättre än isolering och handgripligheter. Konferensen torde ha störst värde för deltagande NGO-er från odemokratiska eller diktatoriska länder, vare sig de med västligt stöd fortfarande tolereras och kan arbeta där eller flytt till väst. De har fått resa, framföra sin syn och kanske fått nyttiga kontakter och impulser till samarbete. De flesta önskas lycka till.